

Олена БОРДІЛОВСЬКА,
доктор політичних наук,
доцент Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКО-ІНДІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ

Анотація. У статті автор характеризує дипломатичні відносини України з Республікою Індія. Досліджує внутрішні реформи Індії, як рушійну силу зовнішньополітичної активності. Аналізує різні етапи дипломатичних відносин між двома країнами. Визначає пріоритетні напрями українсько-індійського співробітництва.

Ключові слова: дипломатичні відносини, співробітництво, реформи, партнери, національні інтереси.

Наші дипломатичні відносини з Республікою Індія традиційно називають дружніми й партнерськими, такими, що мають високий ступінь довіри та взаєморозуміння, особливо на рівні міжлюдських контактів. Протягом останнього часу дві країни змогли збудувати доволі міцну базу для розвитку економічної взаємодії, торговельних відносин і наукових зв'язків, використовуючи традиції співпраці ХХ століття та спільність підходів до розуміння сучасного світу. Водночас аналітики й фахівці-індологи постійно зауважують про брак уваги до українсько-індійських відносин з боку представників влади України, недооцінку реальних можливостей і перспектив співробітництва. Недостатньо обґрунтованою є необхідність розвитку відносин України з найбільшою демократією світу в документах і програмних виступах наших політичних лідерів і посадових осіб. Абсолютно не відповідає потенціалу цих стосунків і рівень політичного діалогу.

Питання ж співпраці з Республікою Індія окремо не фігурує ані в заявах і зверненнях Президента й Голови уряду, ані у виступах спікера парламенту та лідерів провідних політичних партій. Більше того, від 2014 року в неофіційних розмовах очільники окремих відомств, а також деякі експерти

зайняли позицію «ображеної сторони» – через мовчазну позицію індійської влади щодо агресії Росії проти України й підтримкою активних стосунків із РФ як стратегічним партнером Республіки Індія, яку довільно трактують як проросійську. Це стало своєрідним виправданням для того, щоб не докласти жодних зусиль до поліпшення ситуації та не робити конкретних змін того іміджу України, який існує в Індії (зокрема, й завдяки активній діяльності російських політиків і ЗМІ, поширених на всій території республіки, тоді як українські ЗМІ взагалі не представлені в цій країні). Спостерігається повне нерозуміння стандартів поведінки Індії, яка насправді не є офіційно проросійською. Для цієї держави характерним стилем міжнародного спілкування є дотримання принципу так званого позитивного нейтралітету, тобто невтручання у внутрішні справи інших країн, виключний практицизм і активна зовнішньоекономічна діяльність.

Перша й остання заява щодо ситуації в Україні пролунала ще 5 березня 2014 року, за попереднього уряду М.М. Сінґха. У ній було визнано принципи державного суверенітету й непорушності кордонів як основи міжнародного права, але жодних засуджень анексії Криму Росією там немає. Нічого іншого й не можна було очікувати від країни, яка так активно співпрацює з РФ як у двосторонньому, так і багатосторонньому форматах: протягом останніх років Індія стала членом ще одного спільного з РФ міжнародного формату – ШОС; у жовтні 2016-го саме в Індії відбувся черговий саміт БРІКС, де Індія та Росія активно співпрацюють уже майже десятиліття. Стратегічне партнерство цих двох держав офіційно підтверджено відповідними деклараціями, а спільні «антизахідні» погляди на сучасну архітектуру міжнародних відносин лише зміцнюють його. Зміна уряду й прихід до влади нового прем'єра Н. Моді в травні 2014 року мало що змінив, офіційних заяв із приводу ситуації в Україні більше взагалі не було. З іншого боку, позиція Індії в ООН щодо важливих для України питань не є сприятливою: якщо в березні 2014 року під час голосування питання засудження анексії Криму Індія утрималася, то у 2016–2017 рр. голосувала проти запропонованої Україною резолюції щодо засудження порушення прав людини в Криму. Безперечно, українським дипломатам доведеться докласти ще дуже багато зусиль, аби змінити такий підхід (у найближчий час це навряд чи стане можливим).

Отже, Україні не варто очікувати залучення Індії як партнера для протидії російській агресії, натомість слід зосередитися на активній інформаційній політиці та відтворенні традиційного іміджу України як надійного, прогнозованого партнера. Посилатися при цьому доречно як на історичні зв'язки (починаючи від часів СРСР, коли частка України в допомозі розбудови індійського господарства й системи освіти становила від 30 до 70% від загальносоюзної, залежно від галузі), так і на реальні можливості та пер-

спективи співпраці в таких традиційних галузях, як ВТС, машинобудування, авіаційна промисловість, агропромисловий комплекс, фармацевтика, інформаційні технології, охорона здоров'я, туризм, освіта й культура.

Внутрішні реформи – рушійна сила зовнішньополітичної активності Індії

Слід враховувати загальну тенденцію – зміцнення індійської економіки внаслідок послідовної лібералізації та проведення реформ, посилення ролі Індії в регіоні і світі як результат стрімкого нарощування військового, технологічного та інформаційного потенціалу, так і трансформації останніх років під час перебування при владі прем'єр-міністра Н. Моді. (До речі, за цей час він увійшов до топ-100 людей світу, його обличчя добре знайоме всім людям планети, сьогодні кожна 6-та людина у світі – індієць!) Тож декілька фактів про те, якою є сучасна Індія та де тут є можливості для українського бізнесу, політичної еліти й пересічних громадян.

Від початку діяльності нового індійського уряду, який очолив непересічний і яскравий Нарендра Моді, колишній губернатор штату Гуджарат і активний член партії БДП (Бгаратіа Джаната парті), минуло вже понад три роки. За цей період світ дізнався про новий термін: «модіноміка» – шлях, запропонований новим індійським лідером для розбудови справді нової Індії, яку поважатимуть у світі не тільки за культурні надбання та природні багатства, а й за новий рівень життя й ведення бізнесу.

Ще під час виборчої кампанії Н. Моді активно використовував популярні в Індії ідеї свадеші – власного виробництва, намагаючись у такий спосіб привернути увагу як до необхідності оновлення вітчизняної економіки, так і до залучення якомога більшої кількості населення до розбудови країни. Свадеші за сучасних умов передбачає вітчизняне виробництво, усіляку його підтримку, але це й дещо більше – гордість за власні успіхи, досягнення в галузі не лише економіки та технологій, а й фундаментальної науки, культури, політики та міжнародної діяльності. Саме на цьому новий індійський прем'єр намагається будувати свою державницьку діяльність, проводячи багато паралелей. Наприклад, добре відомо, що ідеї свадеші було використано «батьком нації» М. Ганді під час боротьби за незалежність, так само тепер Н. Моді бореться за по-справжньому економічно незалежну й розвинуту Індію [1]. Нещодавно у великому інтерв'ю журналу «Time» він зауважив, що його філософія – «Індія для всіх», а єдина священна книга – Конституція країни [3].

Н. Моді прийшов до влади після двох термінів конгресистського правління, запропонувавши гасла «Націоналізм – наша сила, розвиток і ефективне управління – наша ціль». Що для цього потрібно? Тут немає браку ідей і конкретних пропозицій, починаючи від ініціативи під гучним гас-

лом «Виробляй в Індії» (Make in India), націленої на активне залучення іноземних інвесторів за умов подальшої лібералізації, прозорості ведення бізнесу, створення спеціальних пільг і преференцій. Індія має, за задумом Моді, перетворитися на світову промислову кузню, для чого в неї є величезні ресурси, зокрема ідеальний трудовий резерв: дешева й кваліфікована робоча сила, здебільшого – амбітна молодь. З іншого боку, програма дасть змогу розширити вдвічі ринок споживання, що вкрай важливо для такої великої густонаселеної країни. Також для індійського керівництва нагальним є розвиток справжніх партнерських відносин з інвесторами, спрощення режиму ведення бізнесу [10]. План Н. Моді має доволі реалістичний вигляд, оскільки завдяки реформам, розпочатим 25 років тому, в Індії вже створено конкретні можливості для впровадження інновацій у технологічно-економічній галузі, збудовано виробничі кластери й цілі міста з інтелектуальними технологіями, розпочато реалізацію спеціальних промислових коридорів. Так, уже запущено амбітний проект промислово-інвестиційного коридору між Делі та Мумбаї, на потреби якого працює спеціальна автомагістраль завдовжки 1483 км, що проходить через 5 штатів і національну столичну територію Делі [2].

2015 рік розпочався в Індії тим, що 2 січня було припинено діяльність Планової комісії, яка розробила від 1950 року 12 п'ятирічних планів. Натомість створено Національний Інститут Трансформації Індії (National Institute for Transforming India (NITI)), такий собі мозковий центр уряду, який розроблятиме стратегічні й технологічні рекомендації з найважливіших питань державного розвитку. Інститут не просто замінив Планову комісію, він покликаний створити новий, так званий конкурентний федералізм, де штати отримують більше відповідальності та нові можливості для розвитку, але кошти розподілятимуть на основі жорсткої конкуренції, з урахуванням досягнень і перспективних пропозицій. Очолив інститут особисто Н. Моді, що й не дивно, оскільки цю ідею він озвучив у серпні 2014 року, виступаючи з програмною промовою на День незалежності Індії вперше як прем'єр.

До речі, Н. Моді (та його команда «Team Modi», або «Team India», що підкреслює колективну відповідальність) дуже вдало створює та використовує яскраві й гучні гасла, зокрема під час передвиборчої кампанії, яка проходила під гаслом «sabka saath, sabka vikas», тобто «усі разом задля прогресу всіх». Також відомою є так звана мрія Моді – «ек Бгарат, шрештха Бгарат, цебто «єдина Індія – велика Індія», що якраз і передбачає розвиток справжнього демократичного федералізму. Демократизм свого уряду Н. Моді забезпечує теж показним і дуже сучасним шляхом: спеціальний портал MyGov (мій уряд) працює як мобільний додаток, і кожен громадянин Індії може через нього простежити, які зміни відбуваються в країні,

а також подати власні пропозиції та висловити критику. Портал почав працювати в липні 2014 року, майже одразу після обрання Н. Моді прем'єром, і це був справді революційний крок, адже ніколи раніше прості люди в Індії не мали такої чудової можливості – бути на зв'язку з урядом [9].

Багато галасу наробила й фінансова реформа, несподівано проведена 8 листопада 2016-го, коли майже опівночі уряд було скликано на позачергову нараду, під час якої Н. Моді, забравши в усіх учасників засоби комунікації, оголосив про проведення фінансової реформи. Її необхідність полягала в тому, що 84% грошового обігу в Індії становлять банкноти номіналом 500 і 1000 рупій, а 20–23% економіки країни в тіні, як це зазначив Світовий банк. Саме тіньова економіка перешкоджає країні рухатися вперед так, як це потрібно, адже загальний ВВП Індії у 2015 році склав 4,9 трлн євро, тоді як фінансові махінації, що перебувають поза зоною оподаткування та державного контролю, оцінюються приблизно в 1,6 трлн євро на рік. За умови легалізації всіх фінансових процесів у державі такі вічні проблеми, як корупція, наркотрафік, фінансування тероризму й торгівля людьми можуть бути вирішені, – наголосив Н. Моді. І хоч реалізація таких намірів виявилася справою непростого й не минула без перекосів і трагічних випадків, Україні слід було б хоч би придивитися до такого досвіду.

Бюджет Республіки Індія 2017 року також приділив основну увагу сільському господарству, а також охороні здоров'я мешканців сільської місцевості. Проте важко говорити про реальність усіх цих програм, якщо досі не вирішеними є такі болісні для Індії проблеми, як забезпечення населення питною водою та безперебійним електропостачанням. Тому так багато скепсису щодо всіх цих гучних ініціатив – наразі немає серйозної бази для втілення їх у життя. Критики зазначають не лише програми оновлення сільського господарства та фінансова реформа, а й інші гучні проекти, зокрема «100 розумних міст», оскільки експерти вважають її нереальною для здійснення найближчим часом. Так само викликає скептичне ставлення програма запобігання корупції, оскільки на місцях такого моніторингу реформ, як у центрі, не створено.

Хоч як би там було, економіку Індії за час перебування Н. Моді при владі було зміцнено, і не так завдяки його ініціативам, як у зв'язку з об'єктивними обставинами. Інфляцію зменшено, різке падіння цін на нафту спрацювало на користь країні, яка імпортує 80% усієї необхідної для розвитку нафти. Індія активно працює над подальшим відкриттям окремих секторів, зокрема Н. Моді далі лібералізував страховий сектор і робить усе для підтримки національного бізнесу [3]. Індійська економіка має вигляд більш розвиненої на фоні інших держав, зокрема Росії, що постраждала від падіння цін на нафту та міжнародних санкцій, і демонструє одні

з найвищих у світі показників – 7,5% щорічного зростання ВВП. Очевидно, що така країна перебуває в центрі уваги світових аналітиків, економістів і політичних діячів, тож і Україні треба поспішати, аби не втратити цікаві можливості.

Від застою до пожвавлення українсько-індійських відносин

Після застою 2014–2015 рр., «вичікування» з індійського боку, «образ» і «зайнятості євроатлантичним напрямком» з боку України поступово приходить усвідомлення потреби мати продуктивні двосторонні відносини. 2016 рік засвідчив перші прояви такого розуміння, що частково пов'язане з активною діяльністю двох дипломатичних представництв і особисто послів України в Індії та Індії в Україні. Якщо Посольство Індії в Україні з 2015 року очолює пан М.К. Бгарті, який до того представляв свою країну в Білорусі й добре знайомий з деякими особливостями так званого пострадянського простору, то Посольство України в Індії вже вдруге очолив пан І.З. Поліха, досвідчений дипломат і фахівець-індолог за освітою. Обидва мають стратегічне бачення та демонструють активне бажання його реалізувати. Одна з перших спроб – проведення у Верховній Раді України круглого столу «Індія–Україна: великі можливості співпраці в галузях сільського господарства, фармацевтики й охорони здоров'я, науки та освіти». Захід відбувся 22 вересня 2016 року, проте ми знову маємо констатувати недостатню увагу (або навіть майже повну її відсутність) із боку українських парламентарів і представників української виконавчої влади (останню представляла заступник міністра економічного розвитку, торговельний представник України пані Н. Микольська). Промовистим є факт відсутності на заході представників Міжпарламентської групи Україна–Індія, створеної у 2015 році, й узагалі відсутності очільників профільних міністерств і парламентарів, крім депутата М. Кучера – ініціатора круглого столу.

Під час свого виступу Посол України в Індії пан З.І. Поліха чітко окреслив стратегічну позицію Індії: країна протягом останніх років остаточно перетворилася на одного з провідних міжнародних акторів, не лише в регіоні, а й у світі. Індійський ринок є дуже містким, він залишається привабливим для інвесторів, а програма «Виробляйте в Індії», яку активно просуває новий лідер країни Н. Моді, націлена на перетворення Індії у всесвітню майстерню з великими можливостями для інфраструктурних проєктів. Внутрішній ринок Індії до того ж майже не має загроз, він не є вразливим до зовнішніх викликів, і в цьому теж ми бачимо переваги для ведення бізнесу з представниками цієї країни. Україна, яка вже має досвід співпраці з індійською стороною, може активно включитися до змагання за участь у спільних проєктах.

Так само Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Індія в Україні пан М.К. Бгарті у своєму виступі на заході докладно зосередився на презентації нових можливостей Індії, що має одні з найкращих у світі показники річного економічного зростання (6,5–8% протягом останнього десятиріччя). Вдала геополітична позиція Індії, її природні багатства, значні досягнення в галузі сучасних технологій (ядерна й космічна програми, сектор ІТ), велике населення – 1,25 млрд, яке щорічно збільшується на 22 мільйони, – усе це робить країну надзвичайно привабливою для політиків, бізнесменів і туристів. Індія – наймолодша нація світу, 65% населення – люди у віці до 30 років. Величезна діаспора – близько 25 мільйонів є надійною ланкою у зв'язках із глобалізованим світом. Україна не може не брати до уваги такі реалії та не визнавати стратегічну важливість партнерських відносин з Індією, тим більше, що вона має досвід співпраці та великий спектр можливостей для її подальшого розвитку.

Із метою покращання двосторонніх відносин 29 червня 2016 року Посол України в Республіці Індія І. Поліха провів зустріч із Головою Постійного комітету в закордонних справах Парламенту Республіки Індія Шаші Тхаруром, відомим політиком, дипломатом і письменником. Було підкреслено необхідність помітної активізації міжпарламентського напряму двосторонньої взаємодії, тож українська сторона порушила питання щодо створення групи дружби Індія–Україна у вищому законодавчому органі Республіки Індія. Тоді ж було анонсовано підготовку візиту до України державного секретаря – міністра закордонних справ Індії (найнижчий рівень, із якого починається політичний діалог між країнами). Такий візит відбувся у лютому 2018 року – пан М.Дж. Акбар узяв участь у роботі 6-ї міжурядової українсько-індійської комісії, яка була дуже очікуваною та продуктивною. Надалі чекаємо на поступове підвищення рівня державних візитів (історія політичних контактів на найвищому рівні не дуже яскрава, українські президенти відвідують цю країну раз на 10 років: у 1992 році відбувся візит Л. Кравчука, у 2002-му – Л. Кучми, а у 2012-му – В. Януковича).

У сучасному світі «політика слідує за бізнесом», і саме на цьому популярному гаслі акцентує увагу у своїх інтерв'ю пан Посол М.К. Бгарті (свідомо уникаючи при цьому відповідей на гострі запитання щодо політичного співробітництва). Він є надзвичайно активним у пошуках бізнес-партнерів в Україні, а також приділяє значну увагу популяризації індійської культури, науки й філософії. Він постійно відвідує з лекціями провідні виші України, знайомиться з роботою відомих промислових об'єктів, протягом року здійснив робочі поїздки майже до всіх областей нашої держави. Слід зазначити, що пан Посол наслідує стиль поведінки індійського прем'єра, який є дуже активним, тож подорожує як Украї-

ною, так і за кордоном, а також надає перевагу встановленню й активізації бізнес-зв'язків (загалом за 3 роки Н. Моді зробив 50 закордонних візитів, що є абсолютним рекордом в індійській практиці). «Дипломатія для розвитку та зростання є його головною метою. Аби залишатися в бізнесі, треба вести бізнес з усіма», – зауважив один із найвідоміших індійських бізнесменів, голова Торговельної палати Республіки Індія Накіб Ахмед. Так само у своїх інтерв'ю пан М.К. Бгарті зазначає, що в сучасному розумінні бізнес – це не просто приватний бізнес як такий, а ділові відносини між країнами на макроекономічному рівні [8].

Пріоритетні напрями українсько-індійського співробітництва

Серед позитивних зрушень 2016 року (не без непохитної позиції індійського посольства) слід назвати створення спеціальних комісій у межах робочої міжурядової групи: із питань торговельно-економічної співпраці, туризму, гірничодобувної та металургійної промисловості, постачання мінеральних добрив, фармацевтики, видобутку нафти й газу, авіації та космосу, освіти, тобто всіх перспективних напрямів двосторонньої співпраці. Справді, усі ці галузі традиційно належать до переліку найбільш плідних сторін співробітництва протягом багатьох років, це – наш актив, який за сучасних умов виглядає ще більш перспективним, чого варті лише авіація та космос. До вже усталеного переліку варто було б додати ще декілька галузей, зокрема сільське господарство та інформаційні технології, при цьому український агропромисловий комплекс має надзвичайно широкі можливості саме в розрізі співпраці з індійськими партнерами, а українські фахівці в галузі інформаційних технологій є не тільки партнерами, а й суперниками своїх індійських колег на світовому рівні.

Індія вже декілька років поспіль є найбільшим покупцем української олії, а 2016-го стала ще й найбільшим покупцем українського гороху. Оскільки більшість індійського населення є вегетаріанцями, і основою їхнього щоденного раціону, крім рису, є зернові й бобові культури, то тут перед Україною відкриваються величезні можливості: Індія задовольняє свої потреби в цих культурах менш ніж наполовину й потребує 5 млн тонн експорту щороку. Традиційно найбільшим експортером бобових в Індію є Канада, географічно-кліматичні умови якої схожі на українські. Але Україна протягом цього року значно збільшила виробництво бобових, зокрема гороху: загалом за 11 місяців 2015–16 рр. (липень–червень) Україна експортувала 226,1 тис. т гороху, що на 34,9% більше, ніж попереднього сільськогосподарського сезону. Майже половину (44%) усього обсягу експорту гороху цього сезону купила Індія.

Цікаво, що у 2016 р. Індія посіла 1-ше місце в експорті товарів із Вінницької області (за 2015–16 рр. експорт збільшився в 6 разів), переваж-

но йдеться знову про олію, зернові культури та бобові. Зараз розглядають нові можливості, наприклад, щодо постачання молочних продуктів з України в Індію.

Першим реальним зрушенням на шляху відтворення ділового діалогу став візит в Україну 9–10 листопада 2016 року міністра важкої промисловості та державних підприємств Республіки Індія Ананта Гіте, під час якого відбулася його зустріч із першим віце-прем'єр-міністром і міністром економічного розвитку і торгівлі України С. Кубівим. А. Гіте підкреслив інтерес індійської сторони до приватизації українських підприємств, до співпраці в галузях авіабудування, важкої промисловості, інфраструктурних проектів, IT-підприємств. Україна активно запрошує індійських інвесторів, тим більше, що й тут є вже досвід: ідеться про представників української діаспори, які працюють у різних галузях і мають своє бачення розбудови надійних дво- та багатосторонніх бізнес-контактів. Загалом в Україні мешкає приблизно 300 індійських родин, переважно в Києві, вони є активним лобі, що захищає інтереси не тільки Індії, а й України. Більшість із них працюють у нашій країні не менш ніж 10 років, добре знають нашу культуру й історію, довели відданість державі перебування під час Революції гідності й агресії Росії, активно долучилися до надання реальної допомоги (гроші, продукти, медикаменти) воїнам АТО та іншим захисникам України. Наша держава має як слід оцінити таке ставлення.

Чи не половина індійських компаній в Україні – представники фармацевтичного бізнесу. Індія вже давно посідає другу позицію за вартістю (після Німеччини) та першу за обсягом постачання ліків до України. У нашій країні представлено 61 індійського виробника ліків, більше того, деякі компанії мають на нашій території власне виробництво. Приклад – завод «Kusumfarma» в Сумах, який працює з 2009 року. Планам розширитися заважає, на думку дирекції, складна ситуація в українському бізнесі (корупція, постійні зміни законодавства тощо). Побудувати аналогічний завод в Індії можна вдвічі швидше й утричі дешевше, тому поки що індійці не поспішають із відкриттям нових об'єктів.

Давно випробувана галузь співпраці, яка дає Україні гроші, гарний імідж і надії на майбутнє – військово-технічне співробітництво. 2016 рік приніс Україні нові контракти з Індією в галузі авіаційної промисловості та ВТС. 27 квітня 2016 року індійська компанія Reliance Defence, що належить мільярдеру Анілу Амбані, підписала в Києві Меморандум про стратегічне партнерство з українським виробником ДП «Антонов». Індійську сторону зацікавили пасажирські й транспортні літаки Ан-148, Ан-158 і Ан-178. У травні 2016 року вони взяли участь у тендері корпорації Hindustan Aeronautics Limited і виграли його (обійшовши російський проект Іл-214).

Сторони підписали контракт про наміри щодо спільної розробки й виробництва багатофункціонального транспортного літака. Протягом 15 років має бути збудовано 500 літаків на суму 5,3 млрд доларів [4].

У сфері ВТС Індія – один із найбільших партнерів України, лише за період із 2015 до 2017 років Україна щорічно виконувала контракти на суму в 120–140 млн дол. За минулий рік українські виробники змогли підписати контракти на суму 35 млн дол. і перспективи тут дедалі кращі, адже Індія усе частіше відмовляється від спільних із Росією проектів на користь українських виробників [6].

У межах великої міжнародної виставки Defexpo India 2016 у Гоа індійське міністерство оборони та низка компаній підписали з Україною 15 меморандумів про виробництво літаків та про довгострокове постачання газотурбінних установок для індійських військових суден. Це відбулося на тлі раніше замороженого спільного з Росією проекту щодо спорудження військово-транспортного літака Multirole Transport Aircraft (MTA) і відмови від російського обслуговування морських суден. Виставку Defexpo India проводять раз на два роки й цього разу вона була дев'ятою; участь у виставці взяли понад 600 компаній з усього світу. Українська делегація, очолювана державним концерном «Укроборонпром», представила майже 40 видів продукції, розробленої та виробленої українськими підприємствами (Київський, Житомирський та Львівський бронетанкові заводи, КБ «Луч», ДП «Антонов», Державна акціонерна холдингова компанія «Артем», Завод артилерійського озброєння, «Зоря-машпроект»).

Індія є лідером за позитивною динамікою українського експорту, але цей потенціал ще далеко не вичерпано. Наприклад, індійська сторона готова до подальшого розвитку кооперації в галузі машинобудування. Крім уже існуючих спільних проектів з українськими компаніями «Мотор-Січ», «Антонов», «Зоря-Машпроект», Індія розглядає можливість співпраці з іншими машинобудівними підприємствами України.

У жовтні 2017 року візит до Республіки Індія здійснив міністр закордонних справ України П. Клімкін. Під час переговорів, зокрема й на зустрічі з міністром закордонних справ Індії Сушмою Сварадж, було розглянуто весь спектр двосторонніх відносин на тлі глобальних і регіональних проблем. Сторони погодилися з необхідністю суттєвої активізації українсько-індійського політичного діалогу й домовилися про обмін візитами на найвищому рівні у 2018 році, принаймні про це сповістило МЗС України. Окремо було відзначено помітне поживлення двостороннього економічного співробітництва та ділових контактів. Сторони підтвердили домовленість про проведення чергового засідання Спільної міжурядової комісії з торговельного, економічного, наукового, технічного, промислового та культурного співробітництва в Києві в ли-

стопаді 2017 року, але, на жаль, таке засідання вчергове не провели. Також міністр закордонних справ України дав інтерв'ю одній із провідних газет Індії «The Hindu», в якому проаналізував сучасний стан і перспективи українсько-індійських відносин на провідних напрямках, у яких зацікавлені обидві сторони.

Під час переговорів П. Клімкіна з представниками індійських політичних еліт було позитивно оцінено помітне поживлення співпраці й у культурно-гуманітарній сфері, тим більше, що 2017 рік був надзвичайно символічним – відзначали відразу дві важливі дати – 25-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною та Індією й 70-річчя незалежності Індії [5].

Зв'язки України та Індії в галузі культури представлено переважно саме індійською стороною: це проведення за сприяння Посольства Індії в Україні різноманітних заходів, свят і фестивалів. У квітні 2016 року Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка за активної допомоги Посольства організував День індійської культури (лекція пана М.К. Бгарті, шоу-показ національного одягу Індії, свято індійських танців, музики та їжі). У червні 2018 року вже традиційно пройшов Фестиваль йоги (Маріїнський парк), до якого долучилися представники багатьох індійських і українських йога-студій, небайдужі кияни.

2 жовтня в Україні вже святкують День ненасилля (день народження М. Ганді). Також цього дня 2016 року відбувся вже 16-й Загальноукраїнський фестиваль індійського танцю, до організації якого залучено не лише Посольство Індії, а й індійську діаспору. Триває вивчення індійських мов (гінді, урду, санскрит) у профільних навчальних закладах України, викладачі та студенти яких мають можливість пройти стажування за спеціальною схемою МЗС Республіки Індія. Підписано низку меморандумів про співпрацю між українськими й індійськими вишами.

На жаль, маємо констатувати, що українську культуру в Індії знають значно менше. Немає жодного українського культурного центру, українську мову не викладають і не вивчають, гастролі українських колективів майже не проводять (востаннє Академічний ансамбль танцю України ім. П. Вірського був в Індії під час візиту колишнього Президента України В. Януковича 2012 р.).

Сфера науки й освіти досі є традиційною галуззю співробітництва. На 2016 рік в Україні навчалось 6 тисяч індійських студентів, переважно – на медичних та інженерних спеціальностях. Аби збільшити кількість студентів, що здобувають фах в Україні, та вишів, що надають освітні послуги (зараз немає жодного студента з Індії в Київській політехніці, наприклад), потрібні спрощені процедури для отримання віз. Зважаючи на цю проблему, у 2017 році Індію було включено до переліку країн, громадянам яких туристичну візу надають безпосередньо під час прильоту до України. Це вже цьогооріч значно

збільшило потік туристів з Індії та на перспективу має принести додаткові дивіденди, бо інтерес до України зростає, зокрема й через початок дії Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [7].

Цікавим є ще один вимір українсько-індійської співпраці за рік, що минає: на території України було відзнято два повнометражних художніх індійських фільми, ще шість проектів чекають на свою реалізацію. (Боллівуд – найбільша кіноіндустрія світу, яка останнім часом проводить зйомки переважно в Європі.)

Висновок

Отже, останні роки значно пожвавили двосторонні відносини. Цьому сприяла відносна стабілізація ситуації (безпекової та економічної) в Україні, зміцнення іміджу України на світовій арені й остаточне зупинення просування російських військ і підконтрольних їм сепаратистських угруповань на Сході нашої держави. Водночас принципових змін у стосунках Індії з Російською Федерацією немає, тому Україні треба дотримуватися надзвичайно делікатної лінії поведінки, без відвертих вимог щодо засудження дій РФ у регіоні, але з чіткою артикуляцією поведінки України в межах правового поля та захисту власних національних інтересів на тлі порушення Росією міжнародного права.

Переконливе відстоювання Україною своїх національних інтересів, перемога в міжнародних правових інстанціях, зокрема визнання агресивних дій Російської Федерації на Сході України, а також набуття чинності Угодою про асоціацію з Європейським Союзом, уже значно поліпшили імідж України й зумовили пожвавлення зацікавленості з боку індійських партнерів. Наступне завдання для українських політиків і експертів – пояснення стратегічного значення для України Угоди про асоціацію з ЄС, перспектив від її реалізації та відсутності жодних негативних наслідків для співпраці з азійськими країнами (оскільки там часто-густо спостерігається викривлене розуміння європейського напрямку української зовнішньої політики, так само, як довільно трактується атлантичний напрямок).

Та незважаючи на таку позитивну динаміку, основною проблемою залишається недостатнє розуміння на найвищому державному рівні суттєвих глобальних зрушень, зокрема такого тренду, як «повернення ери Азії». Той факт, що 21 сторіччя буде саме сторіччям Азії в міжнародних відносинах, уже давно серйозно сприймають провідні світові держави, у зовнішньополітичних доктринах яких напрацьовано відповідні концепції «розвороту до Азії» – розвитку відносин з азійськими державами, передусім країнами Південної Азії. На жаль, Україна поки що цей напрямок своєї зовнішньої політики не реалізовує повністю, а отже, втрачає можливості просування та захисту своїх національних інтересів у цьому важливому регіоні.

1. *Борділовська О.А.* Ідеї свадеші в політиці Нарендри Моді / О.А. Борділовська // Зовнішні справи. – 2015. – №4.
2. *Брагіна Е.А.* Реформи правительства Моді в Індії [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://www.imemo.ru/files/File/magazines/Zapad_Vostok/2016/Reformy_Bragina.pdf
3. *Антоненко М.* Індія відмовляється від російського озброєння. Україна в пріоритеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://hvylya.net/analytics/geopolitics/indiya-otkazyvaetsya-ot-rossiyskogo-oruzhiya-ukraina-v-prioritete.html>
4. Павло Клімкін здійснив офіційний візит в Індію [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/60291-pavlo-klimkin-perebuvav-z-oficijnim-vizitom-v-respublici-indija>
5. *Старостин А.* Індія – поле боя ОПК України і Росії [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/world/2018/03/06/391912_indiya-pole_boya_opk_ukraini_rossii.html
6. Українська призма: Зовнішня політика 2017. Аналітичне дослідження / ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. – Київ, 2018. – 232 с.
7. “In today’s world, politics follows business” – Ambassador of India to Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukraineaway.com.ua/business/manojbharti>
8. *Mahurkar U.* Marching with a billion. Analyzing Narendra Modi’s Government at Midterm. – Delhi: Penguin Random House India, 2017. – 288 p.

Olena BORDILOVSKA,
Doctor of Political Sciences,
Associate Professor at the Institute of International Relations
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

CURRENT STATE OF UKRAINIAN-INDIAN RELATIONS

Abstract. The article describes the diplomatic relations between Ukraine and the Republic of India that are based on the high degree of trust and understanding, being friendly and collaborating. Recently, the two countries have been able to build a solid base for the development of economic cooperation, trade and scientific relations, using the Soviet-era cooperation traditions and a certain unity of approaches to understanding the modern world. At the same time, analysts and indologists point out the lack of attention to Ukrainian-Indian relations by Ukrainian authorities, underestimation of real opportunities and prospects for cooperation. The level of political dialogue does not match the potential of these relationships either.

The overall image of Ukraine was significantly improved by persuasive defence of Ukraine’s national interests, victory in international legal instances, in particular the recognition of the aggressive actions of the Russian Federation in the East of Ukraine, as well as the entry into force of the Association Agreement with the European Union that has led to a revival of interest from the Indian partners. The next task for Ukrainian politicians and experts is to explain the strategic importance for Ukraine of the Association Agreement with the EU, the prospects for its implementation and the absence of negative consequences for cooperation with Asian countries.

The author emphasizes that Ukraine does not fully implement the foreign policy and loses the possibility of advancing and protecting its national interests in this important region.

Keywords: the Republic of India, Ukraine, EU, association, Ukrainian-Indian relations.